

"ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ"

Τό περιοδικό "ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ", ὄργανο τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐκδίδεται γιά τή θρησκευτική διαφώτιση τοῦ λαοῦ καί γιά τήν κωδικοποίηση τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς.

Ἐφορευτική Ἐπιτροπή: Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνας Βαρνάβας, Μιχ. Μαραθεύτης καί Στ. Ὀλύμπιος.

Υπεύθυνος-Διευθυντής: Ἄνδρ. Μιτσιδής, Δρ Θεολ. καί Δρ Φιλολ.

Γραφεῖα: Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου, Λευκωσία, τηλ. 474411.

Ἐτήσια συνδρομή: Γιά τήν Κύπρο: Κ£5.—

Γιά τήν Ἑλλάδα: Δρχ. 2.000.—

Γιά τό Ἐξωτερικό: Κ£8.—ἢ \$15.—

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Ἀρχιμανδρίτη Βασιλείου Καραγιάννη, Ὁρθόδοξη πνευματικότητα καί μυστηριακή ζωή	103
Κ. Κοκκινόφτα, Ὁ Κύπριος Μητροπολίτης Χαλεπίου καί μετέπειτα Μέμφιδος Νεκτάριος Ἰορδανίδης (1862-1824)	117
Ἡ Β' Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως	124
Τό ΙΓ' Συνέδριο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Κυπρίων Ἐπιστημόνων	132
Ἡ ἐπέτειος τῆς 25ης Μαρτίου 1821	137
Χρονικά	139

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΗ ΖΩΗ

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτη ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ, Δρος Θεολ.

Στή σύγχρονη θεολογική γλώσσα καί σκέψη χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «**πνευματικότητα**», φορτισμένος μέ ἔννοιες καί στοιχεῖα θρησκευολογικά, μέ τά ὁποῖα ἐκδηλώνεται ὁ τρόπος ζωῆς καί ἡ θρησκευτικότητα ἀφ' ἑνός μὲν μιάς χριστιανικῆς ὁμολογίας ἢ μιάς θρησκείας σέ σύγκριση μέ τήν «πνευματικότητα» μιάς ἄλλης ὁμολογίας ἢ θρησκείας, ἀφ' ἑτέρου δέ ἑνός ἀτόμου πρός ἄλλο ἄτομο. Σύμφωνα μέ αὐτή τήν ἀντίληψη, ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα ὀριοθετεῖται ἐντός τῶν ἰδιαζόντων «**θρησκευολογικῶν**» στοιχείων, μέ τά ὁποῖα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία διακρίνεται ἀπό τίς λοιπές χριστιανικές ὁμολογίες. Πράγματι, οἱ ἰστάμενοι ἔξω ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐξετάζοντες αὐτήν μέ αὐστηρῶς θρησκευολογικά κριτήρια, ὁμιλοῦν περὶ τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας ἐννοώντας τίς λειτουργικές ἰδιαιτερότητες, τήν ὑμνογραφία, τήν ἐκκλησιαστική μουσική, τήν εἰκονογραφία καί τιμή τῶν εἰκόνων, τό θρησκευτικό ἦθος τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν κ.λ.π.⁽¹⁾ Ὅμως, τόσο ἐξ ἐπόψεως Χριστιανικῆς διδασκαλίας

1) Ὁ Ἐπίσκοπος Βανάτου Ἀθανάσιος Γιάβριτς γράφει γιά τή σύγχρονη ἀντίληψη τῆς ἔννοιας τῆς πνευματικῆς ζωῆς: «Ἡ ὀνομασία ἐδῶ πνευματική ζωή μπορεῖ νά ἐκληφθεῖ μέ τρεῖς διαφορετικούς τρόπους. Ὅρισμένοι θά λέγανε: Γιατί «ἡ πνευματική ζωή»; Γιατί πάτε νά τήν κάνετε «πνευματική», δηλαδή κάπως ἀφηρημένη; Οἱ ἄλλοι θά λέγανε: Ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὕλη καί πνεῦμα, καί σῶμα καί ψυχή, «πνευματική ζωή» σημαίνει κάπως ἀνώτερη ζωή. Ὅπως λέμε σήμερα «πῶς πάει ἡ πνευματική ζωή, ἡ πνευματική κίνηση στήν τάδε χώρα ἢ στήν τάδε πόλη», καί ἐννοεῖται συνήθως ἡ ζωή τῆς τέχνης, τῶν γραμμάτων, τοῦ πολιτισμοῦ, γενικά τοῦ πνεύματος. Κυρίως δέ στόν εὐρωπαϊκό πολιτισμό, τόν τελευταῖο αἰῶνα, ἔτσι νοεῖται περίπου ἡ «πνευματική ζωή»: Μόνο ὡς πνευματική κίνηση, πνευματική ἐνασχόληση μέ σκέψεις, μέ τέχνη, μέ κουλτούρα. Ἡ τρίτη ἀπάντηση εἶναι ἡ χριστιανική. Οἱ Χριστιανοί λένε καί τονίζουν τήν πνευματική ζωή ἀλλά διαφορετικά... Ἐχομε ὡς Χριστιανοί ὄχι ἀπλῶς πεποιθήση ἀλλά καί βεβαιότητα (τήν «πληροφορίαν», κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο) πού προέρχεται ἀπό πείρα δοκιμασμένων ἀνθρώπων, τῶν κατ' ἐξοχίαν δοκιμασμένων, τῶν ἁγίων, ὅτι ἡ πνευματική ζωή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκεῖνη πού καλύπτει καί τίς δύο πρώτες ἀπόψεις, δηλαδή καί τήν φυσική ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ζωή τήν πνευματική (μέ τήν ἔννοια ζωή τοῦ πνεύματός του σέ ἕνα ἀνώτερο ἐπίπεδο), ἀλλά καί τήν ὄντως πνευματική ζωή, δηλαδή ζωή τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὡς τόν τελικό προορισμό, ἀλλά καί τό πλήρωμα τοῦ ἀνθρώπου» (Φῶς Ἰλαρόν, Ἡ Πνευματική Ζωή. Μιά ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογική προσέγγιση, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1991, σελ. 94). Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἱερόθεος Σ. Βλάχος γράφει ἐπίσης: «... Ἡ πνευματικότητα στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν εἶναι μιά ἀφηρημένη θρησκευτική ζωή, γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί ὄχι ἀπλῶς μιά θρησκεία πού πιστεύει θεωρητικά

γενικώτερα, όσο και έξ' ἐπόψεως ὀρθοδόξου ειδικώτερα, ἡ ἔννοια αὐτῆ τῆς πνευματικότητας εἶναι μονομερῆς καὶ ἐσφαλμένη, δεδομένου ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν προάγει «**ἰσοκλειολογικά**» στοιχεῖα οὔτε τοποθετεῖ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή καὶ ἐκδήλωση τῆς φυσικῆς ἰσοκλειότητος τοῦ ἀτόμου ἢ τῶν λαῶν ὑπεράνω τῆς οὐσίας καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως. Ὁ Χριστιανισμὸς κηρύσσει τὴν πίστη στὸν ἀληθινὸ Θεὸ τῆς Ἀποκαλύψεως ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ δὲ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπιμένει ἰδιαίτερα στὴ βιωματικὴ ἐμπειρία τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν Θεόν. Ἐντὸς αὐτῶν τῶν πλαισίων θά καταβληθῆι προσπάθεια προσεγγίσεως τοῦ θέματος: «**Ὁρθόδοξη πνευματικότητα καὶ μυστηριακὴ ζωὴ**», θεωρώντας ἐκ προοιμίου ὅτι πνευματικότητα καὶ μυστηριακὴ ζωὴ εἶναι ὅροι ἐν πολλοῖς ταυτόσημοι. Γιὰ τὴ θεμελίωση τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας καὶ τῆς μυστηριακῆς ἐμπειρίας θά καταφύγουμε στὴν πατερικὴ διδασκαλία, ἡ ὁποία προσφέρει βέβαιο ἔδαφος ἀνιχνεύσεως τοῦ περιεχομένου τῆς ὀρθόδοξης πνευματικότητας καὶ τῆς μυστηριακῆς ἐμπειρίας.

1. Ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα.

Ἡ σύνολη ζωὴ τοῦ πιστοῦ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πνευματικὴ, διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ μοναδικὸς κῶρος, ὅπου δύναται νὰ βιωθῆι ἐμπειρικὰ ἡ παρουσία καὶ ὁ ἁγιασμὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπομένως, ἡ **ὀρθόδοξη πνευματικότητα σημαίνει τὸν ἁγιασμό τοῦ πιστοῦ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος** ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς μετοχῆς στὰ ἱερά Μυστήρια, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἐπιχορηγίας τῶν ποικίλων χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σὲ ὅσους καθίστανται ἐνεργὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὡς Σώματος Χριστοῦ. Ὁ Μ. Βασίλειος ὀρίζει ὅτι τὸ ἔργο τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ καθοδηγοῦν τοὺς πιστοὺς ὥστε νὰ οἰκειωθοῦν τὴν δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «**Τοιοῦτοι δὲ πνεῖς (εἰσὶν) καὶ οἱ τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ προεστῶτες· προάγοντες μὲν ἐπὶ τὰς εὐανθεῖς καὶ εὐώδεις τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας τροφάς καὶ ὕδατι ζῶντι τῇ ἐπιχορηγίᾳ τοῦ Πνεύματος ἄρδοντες καὶ ὑψούντες καὶ πρὸς καρποφορίαν ἐκτρέφοντες· ὀδηγοῦντες δὲ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλεύοντων ἀσφάλειαν**»²⁾. Ἡ ὑπὸ τῶν ποιμένων καθοδηγία τῶν πιστῶν ἐπικεντροῦται σὲ δύο καίρια σημεῖα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀναγκαίας μετοχῆς στὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ στὴν ἀσκηση τῆς ἀρετῆς ὡς προϋποθέσεως ἀξίας μετοχῆς.

Πράγματι, ἡ ἄμεση σχέση μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἱερῶν Μυστηρίων καὶ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐνεργοῦντος στὴν Ἐκκλησία διὰ τῶν ἱερῶν Μυστηρίων εἶναι δεδομένη. Τὰ ἱερά Μυστήρια δύνανται νὰ χαρα-

σὲ ἕνα Θεόν... Ἐπίσης, ἡ πνευματικότητα δὲν εἶναι μιά ἐνέργεια τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, ὅπως τῆς λογικῆς, τοῦ συναισθήματος, τοῦ θυμικοῦ κ.λ.π.». (Μικρὰ Εἰσὸδος στὴν Ὁρθόδοξη Πνευματικότητα. Σειρά: Θεωρία καὶ πράξις, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1992, σελ. 12-13).

2) Μ. Βασιλείου, Ἐρμηνεία εἰς τὸν Ψαλμ. 28,2. ΒΕΠΕΣ, 52, σελ. 43.

κτηρισθοῦν ὡς οἱ μυστηριακὲς πράξεις τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδονται ἡ ἁγιαστικὴ χάρις καὶ οἱ θεῖες ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἀποδεικνύει τὴν ἀδιάρρηκτὴ αὐτὴ σχέση μετὰ τὴν ἐκκλησιολογικὴ ἀλληγορικὴ ἔρμηνεία τῆς προφητικῆς θεωρίας τοῦ Προφήτη Ζαχαρία³⁾. Κατὰ τὸν ἅγιο Μάξιμο, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία εἰκονίζεται στὴν προφητεία αὐτὴ μετὰ τὴν λυχνία. «Ὁ νόμος, γράφει, ἔχει προαναγγεῖλει τυπολογικὰ τὴν ἁγία Ἐκκλησία, ἀποκαλώντας τὴν λυχνία ὀλόχρυση, διέταξε δὲ νὰ κατασκευασθῆι λαξευτή, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἄχρηστο καὶ ὡς πρὸς τὸ λόγο δὲν ἔχει κάτι τὸ μὴ ἀναγκαῖο, ἀφ' ἑτέρου δὲ, δεδομένου ὅτι ὅλα τὰ ὑλικά περιπτώματα ἔχουν ἀποξεσθῆι παντελῶς, δὲν διατηρεῖ τίποτε τὸ ἐπίγειο⁴⁾. Ἡ λυχνία τῆς Ἐκκλησίας, ὁμως, εἶναι ἀναμμένη καὶ φωτίζει, εἴτε μετὰ τὴ διδασκαλία τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, εἴτε μετὰ τὴ μυστηριακὴ καὶ ἁγιαστικὴς πράξεις τῆς. Ἡ εἰκονικὴ αὐτὴ παράσταση τῆς Ἐκκλησίας ἀποβλέπει στὸ νὰ καταδείξει τόσο τὴν πνευματικότητα, ὅσο καὶ τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας πρὸς φωτισμὸ τῶν πιστῶν διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θεοῦ λόγου. Ἄλλωστε, ἡ «**ἀπὸ**» ἀπόδειξις τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Ἐκκλησία εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ προσευχὲς καὶ ἐπικλήσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, ἡ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὶς λατρευτικὲς συνάξεις, γενικότερα δὲ ἡ ὅλη ὑμολογικὴ δοξολογία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσδοκία τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Μετὰ τὴν ἀλληγορικὴ αὐτὴ καὶ τυπολογικὴ παράσταση τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ὁμολογητὴς Μάξιμος συνοψίζει τὴ διδασκαλία τοῦ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρις νὰ ἀναγεννᾷ καὶ νὰ ἀναδημιουργεῖ πνευματικὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς, νὰ ὑπερβαίνει δὲ τὴ φυλετικὴς, τὴ γλωσσικῆς καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλης διακρίσεις⁵⁾.

Μέσα στὸ ἴδιο αὐτὸ πνεῦμα, ὁ ἅγιος Μάξιμος συνεχίζει τὴν ἀλληγορικὴ ἔρμηνεία τοῦ λέγοντας: «Νομίζω ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ ἀποκαλεῖ λύχνους τὴς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα ὁ Λόγος δωρίζει στὴν Ἐκκλησία ὡς κεφαλὴ τοῦ ὅλου σώματος. Διότι ἡ γραφὴ λέγει, ὅτι θά ἐπαναπαυθῆι σ' αὐτὸν πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, θά τὸν πληρώσει μετὰ πνεῦμα φόβου Θεοῦ (πρβλ. Ἦσ. 11, 2-3). Ἡ δὲ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, σύμφωνα μετὰ τὴν ἀνθρώπινη θεώρησίν τῆς, εἶναι ὁ Χριστός. Ἄρα, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἔχει φυσικὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, δωρίζει στὴν Ἐκκλησία τὴς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος... Πράγματι, ὅπως τὸ λυχνάρι διαλύει τὸ σκοτάδι,

3) «Ἐώρακα καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσὴ ὅλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς, καὶ αἱ ἑπτὰ λαμπαστρίδες τοῖς λύχνουσι τοῖς ἐπάνω αὐτῆς· καὶ δύο ἑλαῖαι ἐπάνω αὐτῆς, μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπαδίου καὶ μία ἐξ ἐξωνύμων. Καὶ ἐπηρώτησα καὶ εἶπον πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοὶ λέγων: τί ἐστὶν ταῦτα, Κύριε;... καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν πρὸς με λέγων. Οὗτος ὁ λόγος Κυρίου πρὸς τὸν Ζοροβάβελ λέγων: Οὐκ ἐν δυνάμει μεγάλη οὐδὲ ἐν ἰσχύϊ, ἀλλ' ἢ ἐν πνεύματι μου, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ» (Ζαχ. 4,2-6).

4) Ἐρωπίσεις πρὸς Θαλάσιον, 63. PG 90,672A.

5) Πρβλ. Μυσταγωγία, 1. PG 91,665CD.

κατά τρόπο ανάλογο κάθε ενέργεια του Ἁγίου Πνεύματος ἔχει τή δύναμη νά θέτει ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας καί νά ἐκδιώκει τήν πολύτροπη γένεση τῆς ἁμαρτίας. Ἔτσι, ἡ μέν σοφία ἀναιρεῖ τήν παράνοια, ἡ σύνεση ἀφαιρεῖ τήν ἀνεπιγνωμοσύνη, ἡ βουλή καταργεῖ τήν ἀδιακρισία, ἡ ἰσχύς ἐκδιώκει τήν ἀσθένεια, ἡ γνώση ἐξαφανίζει τήν ἀγνωσία, ἡ εὐσέβεια ἀφανίζει τήν ἀσέβεια καί ὅλες τῆς φαῦλες ἐπιδράσεις τῆς, ὁ δέ φόβος ἐκδιώκει τήν πάρωση, ἡ ὁποία προκαλεῖται ἀπό τήν καταφρόνηση. Διότι φῶς εἶναι ὄχι μόνο οἱ θείες ἐντολές, ἀλλά ἐπίσης καί τὰ ἐνεργήματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»⁽⁶⁾.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐρμηνεύει τό Ἦσ. 11, 2-3, ὅπου ὁ Μεσσίας εἶναι ἐνδεδυμένος μέ τῆς πνευματικές δυνάμεις, τῆς ὁποῖες ἀπαριθμεῖ στό ἀνωτέρω κείμενο. Εἶναι ἐνδιαφέρον γιά τήν ἐπιχειρούμενη ἐδῶ ἀνάλυση, ὅτι οἱ δυνάμεις αὐτές σημαίνουν κατά τόν ἅγιο Μάξιμο τή φυσική σχέση μεταξύ τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ δέ Ἰησοῦς Χριστός τῆς δωρίζει στήν Ἐκκλησία, ὡς ἐνεργεῖες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ Ἐκκλησία κατ' αὐτόν τόν τρόπο καθίσταται φορέας τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων καί τῶν θείων ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ μετοχή τῶν ὁποίων ἀπό τόν πιστό δομεῖ αὐτό πού ἀποκαλοῦμε ἀπό καθαρῶς ὀρθοδόξου θεολογίας «**πνευματική ζωή**». Ἐπομένως, πνευματική ζωή δέν δύναται νά νοηθεῖ ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας καί ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Μ. Βασίλειος σημειώνει μέ ἔμφραση: «**Οὐδέν γάρ ἁγιάζεται, εἰ μή τῆ παρουσίας τοῦ Πνεύματος**»⁽⁷⁾. Πράγματι, ὁ ἁγιασμός, κατά τή θεολογία ὄλων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ὑποστατική ιδιότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἄλλωστε φαίνεται καί στή συνεργία τῶν Τριῶν Θεῶν Προσώπων κατά τή δημιουργία καί κατά τήν ἐκπλήρωση τοῦ Θεοῦ σχεδίου σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ὁ Θεός Πατέρας θέλει, ὁ Υἱός ἐκπληρώνει τή θέληση τοῦ Πατέρα, τό δέ Ἅγιο Πνεῦμα ἁγιάζει καί τελειοῖ τό ἔργο καί τῆς δημιουργίας καί τῆς σωτηρίας. Ἡ ἁγιαστική χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργεῖ ὡς καταλύτης τῶν ἀλλοτριώσεων τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὁποῖες ὑπέστη ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ κακοῦ, κοσμοῖ δέ τόν πνευματικό ἄνθρωπο μέ τῆς ἀρετές τῆς φύσεως, ὅπως αὐτή ἦταν πρὶν ἀπό τήν πώση.

Βεβαίως, ἡ οἰκείωση τῶν χαρισμάτων καί τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δέν εἶναι αὐτονόμη γιά τόν κάθε ἄνθρωπο, διότι προϋποθέτει κατάλληλη προεργασία, δηλαδή δοκιμασία καί κάθαρση, καταστάσεις οἱ ὁποῖες φανερόνουν

6) **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ**, Ἐρωτήσεις πρὸς Θαλάσιον, 63. PG 90,672BCD. Κατά τόν ἅγιο Μάξιμο ἐπίσης οἱ δύο ἐλαῖες τῆς προφητείας συμβολίζουν τῆς δύο Διαθήκες ἐντός τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό τῆς ὁποῖες ἀναπληρώνει τό καιόμενο λάδι τῆς λυχνίας, χωρίς δέ αὐτές ἡ λυχνία δέν θά ἔχει οὔτε λάδι καί ἄρα οὔτε καί φῶς. Τό ζήτημα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γενικώτερα δέ ἡ διάκριση μεταξύ τῆς ἀμέθεκτης θείας οὐσίας καί τῶν μεθεκτῶν θείων ἐνεργειῶν συνιστᾷ ἓνα ἀπό τὰ σοβαρότερα προβλήματα διαφοροποιήσεως τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας καί πνευματικότητας ἀπό ἐκείνη τοῦ δυκικοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπορρίπτει τή διάκριση αὐτή. (Βλ. **Vasilios KARAYIANNIS**, Archimandrite: Essence et Energie. Ontologie de la distinction et connaissance de Dieu selon saint Maxime le Confesseur, (These de Doctorat), Fribourg 1990).

7) Ἐρμηνεία εἰς τόν Ψαλμ. 32,4. ΒΕΠΕΣ, 52, σελ. 67.

τήν ἐλεύθερη βούληση καί συνεργία μεταξύ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τοῦ δεχομένου τῆς πνευματικῆς δωρεῆς. Ὁ Μ. Βασίλειος γράφει ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἡ οἰκείωση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τήν ψυχὴ δέν σημαίνει τοπικὴ προσέγγιση - ἄλλωστε πῶς εἶναι δυνατό νά πλησιάσεις σωματικά τό ἀσώματο; - Σημαίνει ὅμως τό χωρισμό τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα, ἐξ αἰτίας τῆς φιλικῆς τους σχέσεως μέ τή σάρκα, ἔχουν τελικὴ ἀπόληξη στήν ψυχὴ καί ἔτσι ἔχουν προκαλέσει τήν ἀλλοτριώση καί τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τόν Θεό. Ἀφοῦ, λοιπόν, γίνεῖ κάθαρση ἀπό τό αἷσχος, στό ὁποῖο ἀναμίχθηκαν ἕνεκα τῆς κακίας καί, ἀφοῦ ἐπανέλθει στό φυσικὸ κάλλος, τρόπον τινά δέ προσφέροντας μέ τήν καθαρότητα τήν ἀρχαία μορφή στή βασιλικὴ εἰκόνα, τότε καθίσταται δυνατὴ ἡ προσέγγιση τοῦ Παρακλήτου. Ἐκεῖνος δέ, ὅπως ὁ ἥλιος, ἀφοῦ προσλάβει καθαρμένο τόν πνευματικὸ ὀφθαλμὸ σου, θά φανερώσει ἐντός σου τήν εἰκόνα τοῦ ἀοράτου. Μάλιστα, μέ τή μακαρία θέα τῆς εἰκόνας τοῦ ἀοράτου θά ἀξιώθεις νά δεῖς τό ἀρχέτυπο κάλλος. Μέ τήν παρουσία τοῦ Παρακλήτου ἐπιτελεῖται ἡ ἀνάβαση τῶν καρδιῶν, ἡ χειραγωγή τῶν ἀσθενῶν, ἡ τελείωση ἐκείνων πού βρίσκονται στό στάδιο τῆς ἀσκήσεως. Τό Ἅγιο Πνεῦμα φωτίζοντας ὄσους εἶναι καθαρμένοι ἀπό κάθε εἶδους κηλίδα, ἕνεκα τῆς κοινωνίας μέ Αὐτό τούς ἀναδεικνύει πνευματικούς. Ὅπως δέ τὰ λαμπρά καί διαφανῆ σώματα, ὅταν πέσει ἀκτῖνα φωτός ἐπάνω τους, ἀφ' ἑνός μέν μεταβάλλονται τὰ ἴδια σέ φωτεινά σώματα, ἀφ' ἑτέρου δέ ἐκπέμπουν ἀφ' ἑαυτῶν ἄλλη ἀκτῖνα, τό ἴδιο καί οἱ πνευματοφόρες ψυχές ὅταν ἐλλαμφοῦν ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, οἱ μέν ἴδιες ὁδηγοῦνται σέ πνευματικὴ τελειότητα, στοὺς ἄλλους δέ ἐκπέμπουν τή θεία χάρις. Ἐξ αἰτίας, λοιπόν, αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, ὑπάρχει πρόγνωση τῶν μελλόντων, ἀντίληψη τῶν μυστηρίων, κατανόηση τῶν ἀποκεκρυμμένων, διανομή χαρισμάτων, ἡ οὐράνια πολιτεία (=ζωή), ἡ κατάταξη μέ τούς ἀγγέλους, ἡ ἄπειρη εὐφροσύνη, ἡ διαμονή μέ τόν Θεό, ἡ ὁμοίωση μέ τόν Θεό, τέλος δέ τό ἄκρον ἐπιθυμητό, τό νά γίνεις δηλαδή Θεός»⁽⁸⁾.

Τό κείμενο αὐτό τοῦ Μ. Βασιλείου θά ἡδύνατο νά ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἰδιαίτερας ἐκτενοῦς ἀναλύσεως ἕνεκα τῆς σπουδαιότητός του. Ὁ Μ. Βασίλειος προσφέρει τήν πεμπτοσύνη τῆς θεολογικῆς του σκέψεως γιά τό ζήτημα τῆς «**πνευματικῆς ζωῆς**». Εἶναι γνωστή ἡ εὐαισθησία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας ἀναφορικά μέ τό Τρίτο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ ὁποῖου ἡ θεότητα εἶχε τεθεῖ ὑπό ἀμφισβήτηση ὑπό τῶν αἰρετικῶν. Γιά τό λόγο αὐτό τὰ ὅσα γράφει ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία γιατί συνιστοῦν τή διδασκαλία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τοῦ τρόπου, μέ τόν ὁποῖο ὁ κάθε πιστός μπορεῖ νά οἰκειοποιηθεῖ τὰ χαρίσματα καί τῆς ἐνεργεῖες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Συνοπτικά, ὁ Μ. Βασίλειος διαβλέπει ὡς μοναδικὸ τρόπο οἰκειώσεως τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί τήν κατάκτηση τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τῆς «**οὐράνιας πολιτείας**», τήν κάθαρση ἀπό τὰ πάθη. Τό Ἅγιο Πνεῦμα πληροῖ τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί καθοδηγεῖ τούς πιστοὺς στήν

8) **Μ. Βασιλείου**, Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, 9,23. ΒΕΠΕΣ, 52, σελ. 249-250.

πνευματική τελειότητα και στήν όμοίωσή τους μέ τόν Θεό. Ἡ πνευματική ζωή και τελειότητα τῶν πιστῶν, τῶν χαριτωμένων ἀπό τίς δωρεές και τίς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δέν περιορίζονται μόνο στόν καθένα ἀτομικά, ἀλλά μεταδίδονται ὡς φωτεινό παράδειγμα τοῦ τρόπου ζωῆς και τῆς χριστιανικῆς πολιτείας και πρὸς τοὺς ἄλλους.

Ἡ όμοίωση μέ τόν Θεό εἶναι συνώνυμη μέ τήν ἀγιότητα. Πράγματι, ἡ ἀπόκτηση τῶν χαρισμάτων και τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁδηγεῖ πρὸς τήν ἀγιότητα. Ἡ ἀγιότητα εἶναι, κατά τόν ἅγιο Συμεών τό Νέο Θεολόγο, ἡ πνευματική ὀριμότητα, τήν ὁποία ὁ Ἁπόστολος Παῦλος ὀνομάζει **«μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ»** (Ἐφ. 4, 13). «Ἐπομένως, ἡ τέλεια και χωρίς τέλος ἡλικία τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν εἶναι ἀφ' ἑνός μέν τέλεια, σύμφωνα μέ τό δικό μας μέτρο τοῦ δυνατοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ χωρίς τέλος, διότι ἡ τελειότητά της εὑρίσκεται κρυμμένη στόν ἴδιο τόν Θεό»⁹⁾, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπειρος. Μέ τήν ἔρμηνεία αὐτή τῆς ἐννοίας τῆς ἐν Χριστῷ τελειότητος, ὁ ἅγιος Συμεών γράφει γιά τοὺς ἁγίους: «Ἔτσι, λοιπόν, οἱ ἅγιοι ὄλων τῶν ἐποχῶν, οἱ πρῖν και οἱ σημερινοί, ἔχουν θεωρία τοῦ Θεοῦ μέ πνευματικό τρόπο. Δέν βλέπουν ἐν τούτοις κάποιο σχῆμα ἢ εἶδος ἢ ἐκτύπωμα, ἀλλά τό φῶς ἐκτός οἰουδήποτε σχήματος, ὅπως ἄλλωστε και οἱ ἴδιοι μεταβάλλονται σέ φῶς ἀπό τό φῶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹⁰⁾. Ἡ κατ' ἐξοχήν πνευματικότητα εἶναι ἡ ἀγιότητα, ὁ δέ κατ' ἐξοχήν πνευματικός ἀνθρώπος εἶναι ὁ ἅγιος, ὁ ὁποῖος μετέχει τῆς ἀγιαστικῆς χάριτος και δυνάμεως τοῦ Θεοῦ διά τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ τέλειοι γίνονται τέλειοι ἀκριβῶς ἐπειδή μετέχουν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ και φθάνουν στήν πνευματική ὀριμότητα. Ἡ τελειότητα εἶναι, σέ τελευταία ἀνάλυση γνώση τοῦ Θεοῦ, γνώση ἡ ὁποία ταυτίζεται μέ τή μετοχή τῶν θείων ἐνεργειῶν¹¹⁾. Στήν τελειότητα αὐτή εἶναι προορισμένοι νά φθάσουν ὄλοι οἱ πιστοί, ἀρκεῖ νά πληροῦν τίς προϋποθέσεις, οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν πρὸς αὐτή. Ἡ θέα τοῦ θεοῦ ἀπό τοὺς ἁγίους εἶναι παρόμοια μέ τή θέα τοῦ θεοῦ φωτός ἀπό τοὺς Ἀποστόλους κατά τή Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ στό Θαβώρ. Ὁ ἅγιος Συμεών, μέ τή διαβεβαίωση αὐτή τῆς θέας τοῦ θεοῦ φωτός ἀπό τοὺς ἁγίους, μᾶς μεταφέρει

9) **Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου**, Ἠθικά, Λόγος IV, Sources Chretiennes (SC) 129, σελ. 52.

10) Ὅπ. ἀν. SC 122, σελ. 202. Ὁ φωτισμός αὐτός, κατά τόν ἅγιο Συμεών, εἶναι φωτισμός τῆς ψυχῆς, μεταδίδεται δέ και στό σῶμα, ὅπως ἡ φωτιά μεταδίδει τή λαμπρότητα της στό σίδηρο πού πυρακτώνεται, χωρίς ἐν τούτοις νά καταργεῖ τή θνητότητα τῶν σωμάτων τῶν ἁγίων. Ἡ αἰώνια δόξα και λαμπρότητα και τῶν σωμάτων, ὅπως και τῆς ψυχῆς, θά συντελεσθεῖ μετά τήν ἀνάσταση και τήν αἰώνια δόξα και μακαριότητα.

11) Πρβλ. **Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου**, Ἠθικά, Λόγος IV, SC 129, σελ. 54. «Ὁ πνευματικός ἀνθρώπος εἶναι ἐκεῖνος πού μετέχει τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐκεῖνος πού εἶναι ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δέν πρόκειται γιά μιᾶ ἀφηρημένη, συναισθηματική ἢ διανοητική πνευματικότητα. Ὁ κατ' ἐξοχήν φορεῦς τῆς Ὀρθοδόξου Πνευματικότητος εἶναι ὁ ἅγιος, ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτεται μέ τή διδαχή και τὰ λείψανά του. Ὁ μὴ πνευματικός, ὁ ἐστερημένος τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, λέγεται ψυχικός και σαρκικός ἀνθρώπος» (Ἁρχιμ. **Ἱεροθέου Σ. Βλάχου**, ὄπ. ἀν., σελ. 144).

στή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ περί τῆς θέας τοῦ θεοῦ φωτός ἀπό τοὺς ἁγίους μέσω τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ἡ παρουσία και ἡ θέα τοῦ θεοῦ φωτός ἀκόμη και μέ τὰ αἰσθητά μάτια σημαίνει τή φανέρωση τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Γιά νά φθάσει ὁ ἀνθρώπος στήν πνευματική τελειότητα και ὀριμότητα χρειάζεται νά ἀσκηθεῖ στήν ἀρετή. Ἡ πατερική θεολογία διακρίνει διάφορα στάδια ἀσκίσεως και ἀρετῆς, τὰ ὁποῖα ὁδηγοῦν πρὸς τήν τελείωση. Ὁ Μ. Βασίλειος διακρίνει τίς ἀρετές σέ δύο κατηγορίες. Ὅσοι ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἐξέταση τοῦ λόγου τῶν ἀρετῶν, γράφει, ἐξέφρασαν τήν ἄποψη, ὅτι μερικές ἀπό αὐτές προέρχονται ἀπό διάφορες θεωρίες – **«ἐκ θεωρημάτων»**, ὅπως λέγει κατά λέξη –, ἄλλες ὁμως ἀρετές υπάρχουν χωρίς καμμία σχέση μέ θεωρίες. Ἡ φρόνηση π.χ. προέρχεται ἀπό τίς θεωρίες, γιατί περιέχεται στή θεωρία ὅπου γίνεται λόγος γιά τὰ καλά και τὰ κακά. Ἡ σωφροσύνη ἐπίσης περιέχεται στή θεωρία, ὅπου γίνεται λόγος γιά τήν ἐπιλογή τῶν ὀφελίμων και τήν ἀπόρριψη τῶν ἀποφευκτέων. Ἡ δικαιοσύνη προέρχεται ἀπό τή θεωρία γιά τό τί πρέπει νά ἀνταποδίδεται και τί δέν πρέπει νά ἀνταποδίδεται. Ἡ ἀνδρεία ἐπίσης προέρχεται ἀπό τή θεωρία, ὅπου γίνεται διάκριση τῶν πράξεων ἀνδρείας και τῶν πράξεων ἠττοπαθείας. Ἐξ ἄλλου, οἱ ἀρετές τοῦ κάλλους και τῆς ἰσχύος δέν προέρχονται ἀπό θεωρήματα, ἀλλά εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῶν ἀρετῶν, οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπό τὰ θεωρήματα. Μερικοί ἀπό τοὺς σοφοὺς, λοιπόν, ἔχουν κατανοήσει ἀφ' ἑνός μέν τό κάλλος λαμβάνοντας ἀφορμή ἀπό τή συμμετρία και ἄρμονία τῶν θεωρημάτων τῆς ψυχῆς, ἀφ' ἑτέρου δέν τήν ἰσχύ ἀπό τό ἀποτέλεσμα τῶν ἀρετῶν, οἱ ὁποῖες εἶναι συνέπεια τῶν θεωρητικῶν. Ἐν τούτοις, γιά νά ἀποκτήσει ἡ ψυχὴ μας κάλλος και τήν ἀναγκαῖα δύναμη ὥστε νά ἐπιτελεῖ τὰ πρέποντα, ἔχουμε πρὸς τοῦτο ἀνάγκη τῆς θείας χάριτος... Πράγματι, ὡς πρὸς τή φύση ἡμουν καλός, ἔγινα ὁμως ἀσθενής ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ ὄφεως και θανατώθηκα μέ τό παράπτωμα. Στό κάλλος μου, λοιπόν, τό ὁποῖο ἔλαβα ἀπό ἐσένα μέ τήν πρώτη μου δημιουργία, πρόσθετες τή δύναμη γιά τήν ἐπιτέλεση τῶν ἀναγκαίων γιά τή σωτηρία μου»¹²⁾. Ἡ διπλῆ διάκριση τῶν ἀρετῶν ἀνταποκρίνεται στή γνωστή διδασκαλία τῆς **«θεωρίας»** και **«πράξεως»**, ἡ δέ πράξη εἶναι συνεπακόλουθο τῆς θεωρίας. Οὐσιαστικά, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μέ τόν ὄρο **«θεωρία»** κατανοοῦν τή χριστιανική διδασκαλία, ἐνῶ μέ τόν ὄρο **«πράξις»** καθορίζουν τόν τρόπο βιώσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ὁποιαδήποτε ὁμως συστηματική κατάταξη τῶν ἀρετῶν παραμένει ἀνευ σημασίας ἐφ' ὅσον δέν ὑπάρχει ἡ ἐνεργὸς και ἀγιαστικὴ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μ. Βασίλειος ἐπαναλαμβάνει ἐδῶ τή γνωστή πατερική διδασκαλία, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐξῆλθε καλός ἀπό τὰ χέρια τοῦ Δημιουργοῦ, ἀλλοτριώθηκε ὁμως ἕνεκα τῆς πτώσεώς του. Θά ἀνακτήσει τό ἀρχαῖο αὐτό κάλλος μέ τήν ἄσκηση τῶν ἀρετῶν, οἱ ὁποῖες ἐξετάζονται ὡς πρόσθετη δύναμη και ὡς δωρεές τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιά τήν ἐπίτευξη τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας και τῆς σωτηρίας γιά τήν τελείω-
ση.

12) Ὁμιλία εἰς τόν Ψαλμ. 29,5. ΒΕΓΠΕΣ, 52, σελ. 59.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης διακρίνει πέντε στάδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ διέλθει ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ φθάσει στὸ στάδιο τῆς τελειώσεως: (α) Ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ τὴν ἁμαρτία, τὰ ὁποῖα μολύνουν καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ. (β) Ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιθυμίας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Τὰ δύο αὐτὰ πρῶτα στάδια ἀποδεικνύουν τὴν ἐλεύθερη ἐπιλογὴ τοῦ καλοῦ καὶ τὴν ἀπόρριψη τοῦ κακοῦ. Ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως εἶναι οὐσιαστικὸ στοιχεῖο στὴν πατερικὴ θεολογία γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς χάριτος τῆς σωτηρίας. (γ) Ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἡ ὑπέρβαση τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ τῆς ὕλης, ἡ ὁποία σύρει πρὸς τὰ πάθη καὶ τὴν ἡδονὴ καὶ ἡ στροφή πρὸς τὴν ἀναζήτηση τῆς θεᾶς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν χρῆση τῶν ψυχικῶν αἰσθήσεων καὶ πνευματικῶν ἐνεργειῶν, τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου. (δ) Ἡ ὑπέρβαση τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ μας. Μὲ τὸ στάδιο αὐτὸ τελειότητος ὑπερβαίνεται ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ συντελεῖται ἀπόλυτη ταύτιση τοῦ δικοῦ μας θελήματος μὲ τὸ θεῖο θέλημα. (ε) Ἡ ἄνοδος στὴν κορυφή, ὅπου βίσκεται τὸ πλήρωμα τῆς σωτηρίας. Ἐκεῖ συναντᾷ ὁ πιστὸς τὴν ἁγιαστικὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹³.

Ἡ ἄσκηση τῶν ἀρετῶν σημαίνει τὴν ἐξουδετέρωση τῶν ἀρνητικῶν καταστάσεων, οἱ ὁποῖες εἰσῆλθαν στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου ἐξ αἰτίας τῆς πτώσεως. Δὲν ἐνδείκνυται ἡ ἐπισταμένη ἐξέταση τῶν ἀρετῶν στὶς σελίδες τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ. Ἐπιβάλλεται, ὅμως, νὰ ὑπογραμμισθεῖ μὲ ἔμφαση, ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κάθε μία ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ἐξουδετερώνει τὴν ἀντίθετὴν της κακία. Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος γράφει χαρακτηριστικὰ: «Ὅσοι ἐπιδίδονται στὴν ἄσκηση καὶ γυμνάζονται μὲ κουράγιο γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τῆς ἀρετῆς, προσπαθοῦν νὰ κατανικήσουν τὰ πάθη μὲ τὴν μετάνοια, δηλαδή ἐφαρμόζουν τὴν ἀρετὴν αὐτὴ μὲ ζῆλον, μὲ σκοπὸ τὴν συγχώρηση τῶν προηγουμένων τους ἁμαρτημάτων. Δὲν περιορίζονται, ὅμως, μόνο σ' αὐτὸ, ἀλλὰ ἀγωνίζονται νὰ ἀποκτήσουν μὲ ἀσφάλεια τὴν ἀρετὴν στὴν θέσιν τῶν παθῶν»¹⁴. Ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἐπιτυχίας τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρέπει νὰ ἐπικεντρῶται στὴν ἐπιδίωξη ἀσκήσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι ἀπλὴ ἠθικὴ στάση, ἀλλὰ μίμηση Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν ἅγιο Μάξιμο, εἶναι ἡ οὐσία τῶν ἀρετῶν¹⁵.

Στὴ συνέχεια θὰ ἀναφερθοῦμε μὲ κάθε δυνατὴ συντομία στὸ ζήτημα τῆς προσευχῆς, χωρὶς νὰ τὸ ἐξαντλήσουμε, ὅχι πλέον ὡς ἀρετῆς γιὰ ἀπλὴ ἐξουδετέρωση κάποιας ἀρνητικῆς πλευρᾶς, ἀλλὰ ὡς τρόπου κοινωνίας μὲ τὸν Θεό. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα συνθέτουν τὴν πνευματικὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔχουμε δὲ τὴν πεποίθηση, ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη νὰ γνωρίζη νὰ προσεύχεται, γεγονὸς ποῦ θὰ τοῦ προσφέρει λύση σὲ πολλές ἀνησυχίες καὶ θὰ τὸν καταστήσει

13) Πρβλ. PG 44,468A.

14) Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἠθικά, Λόγος VII, SC 129, σελ. 160.

15) «Οὐσία γὰρ πάντων τῶν ἀρετῶν αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός» (Ambigua II,7. PG. 91, 1081D. Ἐκτενὴ ἀνάλυση τῶν ἀρετῶν κατὰ τὸν ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ βλέπε: Vasilios KARAYIANNIS, Archimandrite, Essence et Energie, σελ. 267-272.

«πνευματικὸ πρόσωπο». Ὁ ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος γράφει γιὰ τὴν προσευχή: «Οὕτω καὶ πᾶσαι αἱ ὀπτασίαι, αἴψινες ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἁγίους, ἐν καιρῷ προσευχῆς συνέβαινον διότι ποῖος ἄλλος καιρὸς εἶναι ἀγιώτερος, καὶ ἀρμόδιος πρὸς ὑποδοχὴν τῶν χαρισμάτων, ὅσον ὁ καιρὸς τῆς προσευχῆς, διὰ τῆς ὁποίας συνομιλεῖ τις μετὰ τοῦ Θεοῦ; ἐπειδὴ πρὸ πάντων κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν γίνονται αἱ πρὸς Θεὸν ἰκεσίαι καὶ δεήσεις, καὶ αἱ μετ' αὐτοῦ συνομιλίας, συνάγει ὁ ἄνθρωπος πανταχόθεν πάσας αὐτοῦ τὰς κινήσεις καὶ ἐνθυμήσεις, καὶ προσπλοῦται εἰς μόνον αὐτὸν τὸν Θεόν, καὶ ἔχει τὴν καρδίαν αὐτοῦ πλήρη θείας χαρᾶς, καὶ κατανοεῖ τὰ ἀκατανόητα μυστήρια καθότι κατὰ τὸ μέτρον ἐκάστου κινεῖται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα προσεύχεται τις λαμβάνει ὕλην, καὶ κινεῖται εἰς αὐτὸ»¹⁶. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ πλέον εὐγενὴς πράξις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία φανερώνει τὴν σχέση καὶ κοινωνία του μὲ τὸν Θεό, γι' αὐτὸ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σύρος, ὁ Θεὸς φανεροῦται κυρίως στοὺς προσευχομένους ἀνθρώπους. Πράγματι, ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς εἶναι ἀνυπολόγιστη, ἡ δὲ ἁγιαστικὴ χάρις τῶν μυστηρίων μεταδίδεται μὲ τὴν προσευχὴ καὶ ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Γιὰ τὴν πνευματικότητα τῆς προσευχῆς γενικώτερα, εἰδικώτερα δὲ γιὰ τὴν προσευχὴν, ἡ ὁποία λαμβάνει χώρα στὸ ναὸ θὰ ἀφήσουμε καὶ πάλι τὸν Μ. Βασίλειο νὰ μᾶς διδάξη μὲ τὴν ποιμαντικὴν του εὐαισθησίαν καὶ τὴν προσωπικὴν του πνευματικότητα: «Ἡ προσευχὴ τοῦ καθενὸς γίνεται γνωστὴ καὶ φανερὴ στὸ Θεό, δηλαδή ποῖος προσεύχεται μὲ εὐγενῆ διάθεση, ποῖος ἐπιζητεῖ μὲ πραγματικὴ ἐπιστήμη καὶ σοφία τὰ ἐπουράνια, ποῖος, ὅταν προσεύχεται, λέγει ἀπλῶς λόγια μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλέων του, ἡ δὲ καρδία του ἀπέχει κατὰ πολὺ ἀπὸ τὸν Θεό. Ἄλλοι ἐπίσης εὐχονται γιὰ τὴν ὑγείαν τῆς σαρκός, γιὰ σωματικὸ πλοῦτο ἢ ζποῦν ἀνθρώπινη δόξα. Γιὰ ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη προσευχῆς, ὅπως μᾶς διδάσκει ὁ λόγος τῆς Γραφῆς: «**Ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν**» (Ψαλμ. 28,9). «**Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ**» (Ψαλμ. 18,2). Τὸ ἔργο τῶν ἀγγέλων εἶναι νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεό. Σὲ ὅλη τὴν στρατιὰ τῶν ἐπουρανίων ἀνήκει τὸ μοναδικὸ αὐτὸ ἔργο, νὰ ἀναπέμπουν δηλαδή δοξολογία στὸ Δημιουργό. Ὁλόκληρη ἡ κτίσις, ἡ ἄλαλη καὶ ἡ εὐλαλη, τόσο ἡ ὑπερκόσμος, ὅσο καὶ ἡ ἐπίγεια δοξάζει τὸν Κτίστη. Ἐν τούτοις, οἱ ἐλεεινοὶ ἄνθρωποι ἐγκαταλείπουν τὰ σπιτία τους καὶ συντρέχουν στὸ ναὸ μὲ σκοπὸ νὰ ἀποκομίσουν κάποιο ὄφελος, ὅμως δὲν δίδουν τὴν δέουσα προσοχὴ στοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ, δὲν λαμβάνουν αἴσθησις τῆς φύσεώς τους, δὲν λυποῦνται ἀναλογιζόμενοι τὴν ἁμαρτίαν τους, δὲν τρέμουν τὴν κρίσιν... Ἡ προσευχὴ στὸ ναὸ περιλαμβάνει ψαλμούς, προφητείας, εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, τὰ κηρύγματα τῶν Ἀποστόλων. Ἡ γλῶσσα ἄς ψάλλει, ὁ δὲ νοῦς ἄς ἐρευνᾷ τὸ περιεχόμενον τῶν λεγομένων γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ ψάλλεις καὶ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸ νοῦ»¹⁷.

16) Ἰσαάκ τοῦ Σύρου, Ἀσκητικά. Περί καθαρᾶς προσευχῆς, ἔκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 170.

17) Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ψαλμ. 28,7, ΒΕΠΕΣ, 52, σελ. 52-53.

Ὁ Μ. Βασιλείος ἐπιμένει γιὰ ὑγιή προσευχή, ἡ ὁποία μόνο τότε μπορεῖ νά γίνει ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεό. Εἶναι μεγαλειώδης ἡ σύλληψή του γιὰ τὴν ἁρμονικὴ προσευχή ὄλων τῶν κτισμάτων τοῦ σύμπαντος, τὰ ὁποῖα ἐπιδίδονται στὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Τὸ περιεχόμενο τῆς προσευχῆς τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νά εἶναι αὐτοσυνείδηση τῆς μηδαμινότητάς του, συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλότητάς του καὶ ἀναξιοτήτάς του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐνθύμηση τοῦ θανάτου καὶ τῆς κρίσεως. Δέν πρέπει νά εὐχεται γιὰ ὑλικά, γιατί, ὅπως τονίζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, «οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι κρίζεται τούτων ἀπάντων. Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν» (Ματθ. 6, 32-33). Εἶναι βέβαιο πὼς δέν ἐξαντλεῖται τὸ θέμα μὲ τὴ μικρὴ αὐτὴ ἀναφορά στὴν προσευχή. Ἀπλῶς θίξαμε τίς δύο βασικὲς ὀψεις τῆς προσευχῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν πνευματικότητα τῆς προσευχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴ λειτουργικὴ προσευχή, ὅπως ἀλληλοσυμπληρούμενες καὶ ἀλληλοεξαρτώμενες γιὰ τὴν τελείωση τῆς προσευχῆς. Οἱ νοηθεσίες τοῦ Μ. Βασιλείου μᾶς ὀδηγοῦν στὴν ἐξέταση τοῦ δευτέρου μέρους τῆς παρουσιάσεως τοῦ ὑπὸ ἐξέταση θέματος.

2. Ἡ μυστηριακὴ ζωὴ καὶ ἐμπειρία.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ λαμβάνει τὴ σωστικὴ τῆς διάσταση καὶ πραγματοῦται μόνο ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴ μετοχὴ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μυστηριακὴ ἐμπειρία εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴν ἐμπειρία μετοχῆς τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δεδομένου ὅτι τὰ Μυστήρια συνιστοῦν τίς μυστηριακὲς ἐκείνες πράξεις τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδονται τὰ χαρίσματα καὶ οἱ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας γράφει χαρακτηριστικά: «Τὸ γλυκύτερο ὅμως καὶ ὠφελιμώτερο ἀπ' ὅλα καὶ νά τὸ λέμε καὶ νά τὸ συλλογισθῶμαστε εἶναι τὸ νόημα τῶν Μυστηρίων καὶ ὁ πλοῦτος πού ἀποκτήσαμε ἀπὸ αὐτά»¹⁸. Ὁ Χριστὸς τρέφει τὴν Ἐκκλησία του μὲ τὰ ἱερά Μυστήρια, διὰ τῶν ὁποίων ἐπίσης βεβαιώνονται οἱ πηγές τῆς θείας χάριτος γιὰ τίς ψυχές τῶν πιστῶν¹⁹. Ἡ Ἐκκλησία, διαπιστώνοντας τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς χάριτος, προτρέπει τὰ πνευματικὰ τῆς τέκνα νά προστρέξουν πρὸς αὐτὴ καὶ νά ἐπωφεληθῶν τῆς σωτηρίας πού τούς προσφέρεται²⁰.

Ἐπενθυμίζουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν κατηγορηματικὴ θέση τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα, ὅτι ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ τοῦ πιστοῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὴ μετοχὴ του στὰ Μυστήρια. Ἡ μυστηριακὴ ἐμπειρία ἀφ' ἑνὸς μὲν δομεῖ τὴν πνευματικὴ

18) Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς Λόγος VI. SC 361, σελ. 46. Γιὰ τὰ κείμενα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου Καβάσιλα χρησιμοποιεῖται ἡ μετάφραση στὴ Νεοελληνικὴ τοῦ Ἱεροῦ Ἱουκαστηρίου Μοναζουσῶν «Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωπὴ-Θεσσαλονίκη 1990.

19) Πρβλ. Ambroise de Milan, Des Sacraments. Des Mysteres. Explication du symbole. SC 25bis, p. 189.

20) Ὁπ. ἄν., σελ. 191.

ζωὴ τοῦ πιστοῦ στὸν παρόντα κόσμος, ἀφ' ἑτέρου δὲ κυφορεῖ τὴ νέα πνευματικὴ ζωὴ του στὴ μέλλουσα αἰώνια ζωὴ καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. «Οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ, γράφει ὁ ἱερός Καβάσιλας, μποροῦν νά μετᾶσχουν μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ στὰ Μυστήρια ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ νά μάθουν ἀπὸ Αὐτὸν ὅσα ἄκουσε ἀπὸ τὸν Πατέρα. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νά φθάσουν ὡς φίλοι Του καὶ νά ἔχουν αὐτὰ πνευματικά. Ἐκεῖ δέν εἶναι δυνατό νά δημιουργηθεῖ φιλία, ν' ἀνοιξοῦν αὐτὰ, νά γίνει νυμφικὸ ἔνδυμα καὶ νά ἐτοιμασθοῦν ὅσα χρειάζονται γιὰ τὸν νυμφώνα ἐκεῖνο. Ἐργαστήριο γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ παρούσα ζωὴ. Ὅσοι δέν τὰ ἀπέκτησαν πρὶν φύγουν ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ, δέν ἔχουν τίποτε κοινὸ μὲ τὴ μέλλουσα»²¹. Ἡ ἀπόλυτη ἀλληλεξάρτηση τῆς ιστορικῆς καὶ τῆς ἐσχατολογικῆς ὄψεως τῶν ἱερῶν Μυστηρίων εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὴν κατανόηση τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, βεβαιώνει δὲ καὶ τὸν ἄρρηκτο σύνδεσμος τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν αἰώνια ζωὴ, διότι ἡ κατάσταση τῆς αἰώνιας ὑπάρξεώς μας εἶναι συνέπεια τοῦ τρόπου τῆς ἐπίγειας ζωῆς μας.

Ἡ προσέγγιση αὐτὴ ἀφορᾶ κυρίως, κατὰ τὸν ἅγιο Νικόλαο Καβάσιλα, τὰ εἰσαγωγικά ἱερά Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὰ ὁποῖα κυφοροῦν τὴ ζωὴ τοῦ πιστοῦ τόσο στὴν ἐπί γῆς Ἐκκλησία, ὅσο καὶ στὴν αἰώνια βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Βεβαίως, δέν παραγνωρίζει τὰ λοιπὰ Μυστήρια, ἀλλὰ αὐτὰ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀφοροῦν ἐξαιρετικὴ χάρις καὶ ἰκάνωση γιὰ τὴν ἐπιτέλεση ἑνὸς ἰδιωτικοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ τελείωσή τους εὐρίσκεται σὲ ἀπόλυτη σχέση καὶ ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ Μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ γράφει καὶ πάλιν ὁ Καβάσιλας, ὅτι «ὅσοι ζητοῦν μετὰ τὸ Βάπτισμα μὲ κόπους καὶ ἰδρώτες καὶ δάκρυα ἄφεση, γιατί πρόδωσαν τὴ χάρις πού ἔλαβαν, χρειάζονται τὸ Αἶμα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τὸ σφαγιασμένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Χωρὶς αὐτὰ σὲ τίποτε δέν ὠφελοῦν ἐκεῖνα... Πολὺ περισσότερο ἀσφαλῶς εἶναι ἀδύνατο κόπος καὶ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη νά ἐξαλείψουν ἁμαρτίες καὶ νά ὀλοκληρῶνουν τὰ Μυστήρια. Ἄλλωστε, ἕνα ἀπὸ τὰ Μυστήρια εἶναι καὶ αὐτό: Ν' ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν τιμωρία τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ ὅσοι μετενόησαν γιὰ τίς ἁμαρτίες τους καὶ κατήγγειλαν τὸν ἑαυτὸ τους στοὺς ἱερεῖς. Λοιπὸν, οὔτε αὐτὸ μπορεῖ νά ἐνεργήσῃ, ἂν δέν συμμετάσχουν στὸ ἱερό Δεῖπνο»²².

Πράγματι, ἡ Ἐκκλησία παρέχει τὴν ἁγιαστικὴ καὶ σώζουσα χάρις μὲ τὴν τέλεση τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, τὰ ὁποῖα διατηροῦν τὸ καθένα τὴν ἰδιατερότητά του. Ἐν τούτοις, τὸ Μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μοναδικό, γιατί ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι μία, ὅλα δὲ τὰ Μυστήρια ὀδηγοῦν πρὸς τὴν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ὁμοίωσή του μὲ τὸν Θεό. «Στὰ ἱερά Μυστήρια εἰκονίζουμε τὴν ταφὴ

21) Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Λόγος I. PG 150, 496AB.

22) Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Λόγος IV. PG 150, 592B. Παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἡ τοποθέτηση αὐτῆς τοῦ Καβάσιλα ἐναντι τῆς αὐτοτέλειας τῆς παρεχομένης χάριτος ὑπὸ τῶν λοιπῶν Μυστηρίων πλὴν τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἡ τοποθέτηση του αὐτὴ γίνεται ἐν συσχετισμῷ μὲ τὴν ἀρχαία πράξη τῆς τελέσεως τῶν Μυστηρίων λειτουργικὰ συνδεδεμένων μετὰ τῆς θείας Λειτουργίας, ὅπως τοῦτο διατηρεῖται ἀκόμη μὲ τὸ Μυστήριο τῆς Χειροτονίας.

του Χριστού και εξαγγέλλουμε τό θάνατό Του. Μέ αυτά γεννιώμαστε, μορφοποιούμαστε και συναπτόμαστε υπερφυώς μέ τόν Σωτήρα. Αυτά είναι εκείνα μέ τά όποια, όπως λέγει ό Παύλος, «έν αὐτῷ ζῶμεν καί κινούμεθα καί ἐομεν» (Πράξ. 17,28)⁽²³⁾. Ἡ χριστιανική πνευματικότητα, λοιπόν, συγκροτεῖται μέ τή μυστηριακή ζωή καί ἐμπειρία, χωρίς βέβαια νά θεωρεῖται ὡς μονοσήμαντη κίνηση τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς τόν ἄνθρωπο. Ἐπιβάλλεται καί ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου κίνηση πρὸς συνάντηση τῆς θείας χάριτος. Ἡ κίνηση αὐτή εἶναι ἡ ἐκδήλωση τοῦ αὐτεξουσίου καί τῆς ἐλευθέρως του βουλήσεως, ἀναγκαίως προϋποθέσεως γιά τήν οἰκειοποίηση τῆς θείας καί μυστηριακῆς χάριτος. Γιατί, τό νά συσταθεῖ ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐν Χριστῷ ζωή μέ τά ἱερά Μυστήρια ἐξαρτᾶται μόνο ἀπό τόν Σωτήρα Χριστό, ὁ ὁποῖος πραγματοποίησε τό ἔργο τῆς σωτηρίας. Τό νά διατηρηθεῖ, ὅμως, μετά τή σύστασή της ἡ ζωή αὐτή καί νά παραμείνουμε ζωντανοί εἴτε κατά τή διάρκεια αὐτῆς τῆς ζωῆς εἴτε τῆς μέλλουσας εἶναι ἔργο καί τῆς δικῆς μας προσπάθειας καί συνεργίας μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Χρειάζεται ὁ ἀνθρώπινος παράγων, ἡ δική μας δηλαδή συμβολή, γιά νά μή ἀπολέσουμε τή χάρη πού λάβαμε, ἀλλά νά τή διαφυλάξουμε μέχρι τό τέλος καί νά φύγουμε ἀπό αὐτή τή ζωή ἔχοντας τόν αἰώνιο θησαυρό στά χέρια μας⁽²⁴⁾. Ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα, ἡ προσωπική μας συμβολή στή διατήρηση τῆς ἁγιαστικῆς χάριτος τῶν Μυστηρίων συνίσταται στήν καλλιέργεια τῶν ἀρετῶν καί τοῦ γενικότερου χριστιανικοῦ μας ἤθους, ὅπως εἶδαμε καί στό πρῶτο μέρος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θέματος.

Δέν προτιθέμεθα νά ἀναπτύξουμε διεξοδικά ἕνα πρὸς ἕνα οὔτε τήν ἔννοια τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, οὔτε νά ἐπεκταθοῦμε στήν ἔννοια τῆς θείας χάριτος, τήν ὁποία ἀποκομίζουμε ἀπό τό κάθε Μυστήριο. Θά περιοριστοῦμε σέ αὐτό πού λέγει συνοπτικά ὁ Καβάσιλας σχετικά μέ τά Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος καί τῆς θείας Εὐχαριστίας, τά ὁποῖα συστήνουν τήν ἐν Χριστῷ πνευματική ζωή τοῦ πιστοῦ: «Τό Βάπτισμα χορηγεῖ τήν ὑπαρξη καί τήν ὑπόστασι κατὰ Χριστό, γιατί μᾶς δέχεται νεκρούς καί διεφθαρμένους καί μᾶς εἰσάγει γιά πρώτη φορά στή ζωή. Ἡ κρίση μέ τό Μύρο τελειοποιεῖ αὐτόν πού γεννήθηκε, γιατί προσφέρει ἐνέργεια κατάλληλη γι' αὐτή τή ζωή. Ἡ θεία Εὐχαριστία συντηρεῖ καί διατηρεῖ τή ζωή αὐτή καί τήν ὑγεία, γιατί ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς δίδει τή δυναμότητα νά διαφυλάξουμε ὅσα ἀποκτήσαμε καί νά παραμείνουμε ζωντανοί. Ζοῦμε, λοιπόν, μέ αὐτό τόν Ἄρτο, κινούμεθα μέ τό Μύρο, ἔχοντας λάβει τήν ὑπαρξη ἀπό τό Βάπτισμα»⁽²⁵⁾. Ἡ ἰδιαίτεροτητα τῆς χάριτος ἑνός ἐκάστου τῶν τριῶν Μυστηρίων βασίζεται στή θεολογική ἐρμηνεία, τοῦ μέν βαπτίσματος ὡς μετοχῆς στό Θάνατο καί στήν Ἁνάστασι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Χρίσματος ὡς παροχῆς τῆς ζωοποιῶ

23) Νικολάου Καβάσιλα, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Λόγος Ι. PG 150, 501D-504A.

24) Πρβλ. Νικολάου Καβάσιλα, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Λόγος VI. PG 150, 640D. SC 361, σελ. 38.

25) Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Λόγος Ι. PG 150, 504A. Πρβλ. Ἄρχιμ. Βασιλείου Καραγιάννη, Θεία Λειτουργία. Μυστήριο τελειώσεως, ἔκδ. «Τέρτιος», Κατερίνη 1990, σελ. 7-12.

χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς δέ θείας Εὐχαριστίας ὡς τοῦ εὐχαριστιακοῦ Δείπνου, στό ὁποῖο προσφέρεται ὡς τροφή ὁ οὐράνιος ἄρτος, τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἰδιαίτεροτητα τῆς χάριτος ἑνός ἐκάστου Μυστηρίου ἐντάσσεται στήν ὁλότητα τοῦ ἑνός καί μοναδικοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἰδίου τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ζωή, ἡ ἀνάστασι, ἡ σωτηρία καί ἡ αἰώνια τροφή τῶν πιστῶν.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητῆς γράφει γιά τή μυστηριακή χάρη καί ἐμπειρία: «Κάθε χριστιανός ὀφείλει νά συχνάζει στήν ἁγία Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, νά μή ἀπουσιάζει δέ ποτέ ἀπό τήν πραγματοποιούμενη (εὐχαριστιακή) σύναξη, ἀφ' ἑνός μὲν ἕνεκα τῆς παρουσίας τῶν ἁγίων ἀγγέλων σέ αὐτή, οἱ ὁποῖοι καταγράφουν σέ κάθε σύναξη ὅσους εἰσέρχονται καί ἐμφανίζουν τούς ἑαυτούς τους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί ἀναπέμπουν δεήσεις γι' αὐτούς, ἀφ' ἑτέρου δέ ἕνεκα τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι πάντοτε παρούσα, κατὰ ἰδιάζοντα δέ τρόπο καί κυρίως κατὰ τή διάρκεια τῆς ἁγίας συνάξεως. Ἡ χάρη αὐτή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεταμορφώνει καί μεταβάλλει τόν καθένα ἀπό τούς παρευρισκομένους, τόν μεταπλάττει δέ πράγματι πρὸς τό θεϊότερο, σύμφωνα μέ τίς ἰκανότητές του. Τόν ὁδηγεῖ πρὸς ἐκεῖνο, τό ὁποῖο ὑποδηλοῦται ἀπό τά τελούμενα Μυστήρια, ἔστω καί ἂν ὁ ἴδιος δέν λαμβάνει αἴσθησι ἐπειδὴ ἀνήκει ἀκόμη στίς τάξεις τῶν νηπίων ἐν Χριστῷ, ἀδυνατεῖ δέ ὡς ἐκ τούτου νά δεῖ τό βάθος τῶν τελουμένων καί τή φανερούμενη χάρη τῆς σωτηρίας του πού ἐνεργεῖ σέ κάθε ἕνα ἀπό τά θεῖα σύμβολα καί μέσα στήν ἁρμονία καί τάξη τῶν ἀκολουθιῶν διά τῶν προσευχῶν. Αὐτή ἡ χάρη ὁδηγεῖ στήν τελείωσι τῶν πάντων»⁽²⁶⁾.

Ἡ συμμετοχή στή μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ βιοματική ἐμπειρία τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δέν εἶναι περιοριστική τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου τῆς τελείσεως τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, ἀλλά καί ἠθοπλαστική. Ὅπως καί πάλιν ὀρίζει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἡ συμμετοχή αὐτή ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα «ἀπιστίας ἀποβολήν, πίστεως αἰσθησιν, κακίας μείωσιν, ἀρετῆς ἐπίδοσιν, ἀγνοίας ἀφανισμόν, γνώσεως προσθήκην»⁽²⁷⁾. Γιά τό λόγο αὐτό προτιρεῖ περαιτέρω: «Ἄς μή ἀπουσιάζουμε, λοιπόν, ἀπό τήν ἁγία Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία, κατὰ τήν τέλεσι τῶν θείων ἀκολουθιῶν καί συμβόλων, περιλαμβάνει τόσο σημαντικά θεῖα Μυστήρια ἀναφορικά μέ τή σωτηρία μας. Μέ τά Μυστήρια αὐτά, ὅταν μάλιστα ὑπάρχει ὁ ἀρμόζων τρόπος ζωῆς, δημιουργεῖ μέσα στόν καθένα τήν ἀνάλογη ζωή ἐν Χριστῷ καί φανερώνει τό χάρισμα τῆς υἰοθεσίας πού παρέχεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα διά τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ὅταν ζοῦμε κατὰ Χριστόν. Μέ ὅλη μας τή δύναμη ἐπομένως καί καταβάλλοντες κάθε δυνατή προσπάθεια, ἄς καταστήσουμε τούς ἑαυτούς μας ἄξιους τῶν θείων αὐτῶν χαρισμάτων εὐαρεστοῦντες πρὸς τόν Θεό μέ ἀγαθά ἔργα»⁽²⁸⁾. Ἡ πνευματική ζωή τοῦ πιστοῦ

26) Μυσταγωγία, 24. PG 91, 701D-704A.

27) Ὁπ. ἀν., PG 91, 704B.

28) Ὁπ. ἀν., PG 91, 712AB.

καί ἡ ἀρετή του δέν περιορίζονται μόνο στό χώρο τοῦ ναοῦ καί κατά τήν τέλεση τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, ἀλλά πρέπει νά εἶναι μία συνεχῆ λειτουργία μετά τή λειτουργία, ὥστε νά εὐαρεστεῖ πρὸς τόν Θεό καί νά γίνεται ὑπόδειγμα πρὸς τοὺς ἄλλους. Αὐτές ἄλλωστε εἶναι καί οἱ προϋποθέσεις οἰκειώσεως τῆς θείας χάριτος, διότι τό Ἅγιο Πνεῦμα κατοικεῖ στίς καθαρμένες ψυχές καί ἀγνές καρδιές, οἱ ὁποῖες μεταβάλλονται σέ δικό Του ναό.

Ἐάν ἐπιχειρήσουμε μία σύντομη σύνθεση τῶν ὧσων ἔγινε ἀνάλυση, ὑπό μορφή συμπεράσματος, θά ὀρίζαμε τήν ὀρθόδοξη πνευματική ζωή καί μυστηριακή ἐμπειρία ὡς τή βίωση τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα στή μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μυστηριακή ζωή καί ἐμπειρία ἔχει διπλό σκοπό, ἀφ' ἑνός μὲν τήν πνευματική ζωή ἐντός τῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δέ τήν κυοφορία τοῦ πιστοῦ στήν αἰώνια βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπιτυχία καί ὁ βαθμός βιώσεως τῆς μυστηριακῆς αὐτῆς ἐμπειρίας εἶναι συνάρτηση τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα τοῦ πιστοῦ, τοῦ βαθμοῦ δεκτικότητάς του καί τῆς ἐλεύθερης συνεργίας του μέ τή χάρη καί τή δωρεά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ πνευματική μυστηριακή ἐμπειρία ἀποβλέπει στόν ἀγιασμό καί στήν υἰοθεσία τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό.

Ο ΚΥΠΡΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΑΛΕΠΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΜΕΜΦΙΔΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ (1862-1924)

Τοῦ κ. Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ.

1. Γενικά.

Ἄρκετά μέγας ὑπῆρξε ὁ ἀριθμός τῶν Κυπρίων κληρικῶν, πού ὑπηρετήσαν κατά τοὺς τελευταίους δύο αἰῶνες τήν Ἐκκλησία καί τόν Ἑλληνισμό σέ περιοχές τοῦ εὐρύτερου Ἑλληνικοῦ χώρου. Κάθε Πατριαρχεῖο τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως καί πολλές Μητροπόλεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἀλλά καί τῶν τότε ἀλύτρωτων Ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἔχουν νά παρουσιάσουν Κύπριους ἱεράρχες, πού διακόνησαν τίς ἐπισκοπικές τους περιφέρειες καί τοὺς Ἀρχιερατικούς τους Θρόνους μέ αὐταπάρνηση καί ἡρωισμό. Πνευματικοί καθοδηγητές τοῦ λαοῦ καί δάσκαλοι τῶν αἰώνων ἀληθειῶν τῆς Ὀρθόδοξης μας πίστεως συνετέλεσαν μέ τόν τρόπο ζωῆς τους στή διάσωση τῶν Ἑλληνορθόδοξων παραδόσεων καί τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀνάμεσα στοὺς ἱεράρχες αὐτοὺς ξεχωριστή θέση καταλαμβάνει ὁ Μητροπολίτης Χαλεπίου καί μετέπειτα Μέμφιδος Νεκτᾶριος Ἰορδανίδης (1862-1924), πού ὑπῆρξε ἕνας ἀκαμπτος ἐθνικός ἀγωνιστής. Ὁ Νεκτᾶριος ὑπηρετήσε καί στήν Κύπρο ἐπικεφαλῆς ἀντιπροσωπείας Ἱεραρχῶν, πού στά 1909 κατάφερε νά συμφιλιώσει τίς διάφορες ἀντιμαχόμενες μερίδες καί νά ἐπιφέρει τή λύση τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Ζητήματος.

2. Τά παιδικά καί νεανικά του χρόνια.

Ὁ Χαρίτωνας, ὅπως ἦταν τό λαϊκό ὄνομα τοῦ Νεκτᾶριου, γεννήθηκε στήν κωμόπολη Σύλλειο τοῦ Ἰκονίου στή Μικρά Ἀσία στίς 3.12.1862¹⁾. Γονεῖς του ἦταν οἱ Ἰορδάνης καί Μαρία, ἀνθρώποι εὐσεβεῖς καί μέ στενές συγγενικές σχέσεις μέ ἀρκετοὺς σημαίνοντες κληρικούς τῆς ἐποχῆς. Ὁ πατέρας του καταγόταν ἀπό τό χωριό Λεμύθου τῆς Κύπρου καί ἦταν συγγενῆς τοῦ Μητροπολίτη Πέτρας Μελετίου Ματτέου (1785-1867), τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου Ἐπιφανίου Ματτέου (1837-1908) καί τοῦ Πατριάρχη Ἀντιοχείας Σπυρίδωνα Εὐθυμίου (1839-1921)²⁾, ἡ δέ μητέρα του ἦταν ἀδελφή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιβεριάδος τοῦ Πατριαρχεῖου Ἱεροσολύμων Νεκτᾶριου. Ὁ Χαρίτωνας μεγάλωσε σέ ἕνα περιβάλλον ἔντονα φορτισμένο ἀπό τήν

1) Ἀρχιμανδρίτου Εὐγενίου Κωσταρίδου: Ἡ σύγχρονος Ἑλληνική Ἐκκλησία, Ἀθῆναι 1921, σελ. 567-570. -«Πάνταινος», ἔτος Β' (1909), ἀρ. 11, σελ. 167-171.

2) Μύρωνος Χριστοφίδη, Κύπριοι κληρικοί στό ἐξωτερικό, «Times of Cyprus», τόμος Δ', ἀρ. 48, 31.5.1959, σελ. 39.